

„Mali ludzie” w czasach wielkiej zmiany – twórczość filmowa Jia Zhangke.

Rozprawa doktorska napisana pod kierunkiem prof. zw. dr hab. Alicji Helman

Kraków: Wydział Zarządzania i Komunikacji Społecznej UJ

Słowa kluczowe: Jia Zhangke, współczesne kino chińskie, transformacja społeczno-gospodarcza w Chinach po 1978 roku, sztuka chińska, społeczeństwo Chin

ABSTRAKT

Rozprawa doktorska jest próbą charakterystyki i opisanie twórczości Jia Zhangke w kontekście przemian społeczno-ekonomicznych w Chinach końca XX i początków XXI wieku.

Jia Zhangke jest jednym z najważniejszych współczesnych chińskich filmowców i najważniejszą postacią wśród reżyserów wywodzących się z tak zwanej Szóstej Generacji. Jak sam twierdzi, jego celem jest: „pokazywać chińskie realia bez zniekształceń.”¹ Większość filmów artysty opisuje zatem życie zwykłych ludzi w szybko zmieniających się realiach Chin, po tzw. Czterech Modernizacjach (program rozwoju czterech najważniejszych sektorów gospodarki: rolnictwa, przemysłu, obrony narodowej oraz nauki i techniki, zainicjowany przez Deng Xiaopinga w 1978 roku) w Chińskiej Republice Ludowej.

Reformy ekonomiczne w Chinach zainicjowano w 1978 roku, gdy Partia Komunistyczna zaczęła wprowadzać w życie program naprawczy dla rolnictwa. Plan rozwoju wsi zakładał w pierwszej kolejności dekollektywizację i zmianę systemu wynagrodzeń za osiągnięte plony. Następnym krokiem w realizacji założeń modernizacyjnych była restrukturyzacja oraz częściowa prywatyzacja przedsiębiorstw państwowych. Wszystkie te działania prowadziły do stopniowej implementacji zasad wolnorynkowych w gospodarce i otwarcia na rynki zewnętrzne. Stworzono

¹ Samuel Douhaire, *Far from the Mandarins of Beijing*, [online] <http://www.liberation.com/page.php?Article=29354>, [dostęp 22.02.2014], tłum. własne

także sześć Specjalnych Stref Ekonomicznych, by pozyskać inwestorów zagranicznych. Wdrożenie programu Czterech Modernizacji doprowadziło do szybkiego i efektywnego rozwoju chińskiej gospodarki, ale zarazem było przyczyną wielu negatywnych skutków społecznych. Jednym z nich była stratyfikacja społeczna, a co za tym idzie pojawienie się dużej grupy ludzi marginalizowanych oraz migracje zarobkowe ze wsi do miast. Co więcej, ze względu na wprowadzenie zasad wolnego rynku i reorganizację polityki zatrudnienia, zlikwidowano system socjalnych zabezpieczeń oraz gwarancję tzw. „żelaznej miski ryżu” (zapewnienie dożywotniego zatrudnienia, miejsca zamieszkania i dopłat do żywności). Robotnicy stracili wszystkie przywileje oraz udogodnienia, jakie mieli do tej pory. *Mali ludzie*, czyli przedstawiciele społeczeństwa wywodzący się z jego najniższych warstw, nie są zatem beneficjentami krajowej koniunktury.

W ośmiu rozdziałach dysertacji autorka analizuje jedenaście filmów Jia Zhangke (dokumentalnych i fabularnych) w kontekście omówionych powyżej zmian społeczno-ekonomicznych. W swoich filmach reżyser ukazuje bowiem społeczeństwo chińskie w czasie transformacji gospodarczej i przeobrażeń obyczajowych. Jia wskazuje na zanikanie więzi międzyludzkich, utratę znaczenia relacji rodzinnych i sąsiedzkich, które spowodowane są m. in. przez migracje zarobkowe, pogoń za pieniądzem oraz westernizację kultury. Przedstawia w jaki sposób niestabilność zatrudnienia oraz niski status społeczny wpływają zarówno na warunki życia, jak również relacje osobowe i społeczne. Reżyser pokazuje także jak łatwo *mali ludzie* adaptują kulturę Zachodnią (niektóre aspekty tej kultury postrzegane są jako znaki wysokiego statusu materialnego i nowoczesności) i próbują naśladować światowe trendy, marząc o podróżach poza granice Chin. W ostatnich filmach omówionych w dysertacji, Jia Zhangke podejmuje temat pamięci, szczególnie pamięci zbiorowej i jej związku z oficjalną historią. Poprzez indywidualne wspomnienia chce ewokować nieoficjalną wersję przeszłych zdarzeń, by pomóc *małym ludziom* na nowo zbudować ich tożsamość i znaleźć miejsce w szybko modernizującym się społeczeństwie. Dysertacja omawia w jaki sposób twórczość filmowa Jia Zhangke przedstawia najważniejsze problemy społeczne i polityczne w Chinach.